

Indholdsfortegnelse

Side Afsnit

A: Teori

1	1.1	Akkordopbygning
1	1.2	Tre- og firklange
2	1.3	Akkordbetegnelser
2	1.4	Akkordnotation
2	1.5	Særskilt notation af bastonen
2	1.6	Akkordplacering
2	1.7	Akkordstilling
3	1.8	Stemmeføringsprincipper
4	1.9	Akkordmønstre

B: Arrangement

6	1.1	At spille melodi med akkorder
7	1.2	Fristemmig sats
7	2.1	Akkompagnement

C: Øvelser

10	3.1	Treklange i kvintsammenhæng
10	3.2	Formindskede og forstørrede treklange
10	3.3	Harpespil i kadencemønstret
11	3.4	Omvendingsøvelse
11	3.5	Kadenceøvelse gående ud fra alle omvendinger af akkorderne
12	3.6	Øvelsesakkordgange

D: Satsudarbejdelse

14	4.1	Forslag til en arbejdsgang
----	-----	----------------------------

E: Rytmeakkompagnementsfigurer (strums)

15	5.1	Rock, Reggae, Latin, Swing, Jazz vals
16		Beat

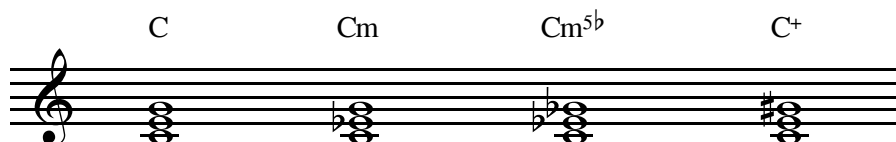
Teori

1.1 Akkordopbygning

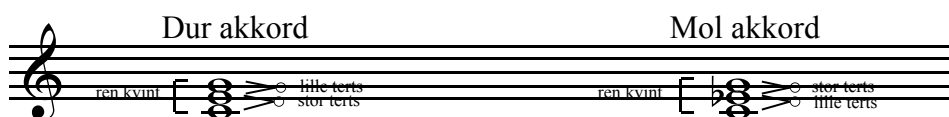
I den Europæiske kunstmusik har man siden 1700-tallet haft som princip at opbygge akkorder ved hjælp af tertser som er anbragt ovenpå hinanden. Disse akkordtyper kaldes *tertsstablede*, og de udgør det grundlæggende akkordmateriale der oftest anvendes i moderne populærmusik, viser og rytmiske stilarter. De tertsstablede akkorder kan varieres på en række forskellige måder, idet terts intervallet jo forekommer i flere størrelser (stor, lille, forstørret, formindsket).

1.2 Tre- og firklange

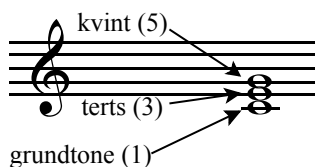
En tertsstablet akkord bestående af tre toner kaldes en *treklang*. Ved udelukkende at bruge store og små tertser kan vi kombinere os frem til fire mulige treklange - nemlig durtreklangen, moltreklangen, den forstørrede og den formindskede treklang:

Man kan beskrive en akkords opbygning ved at tælle interval størrelserne fra akkordens underste tone:

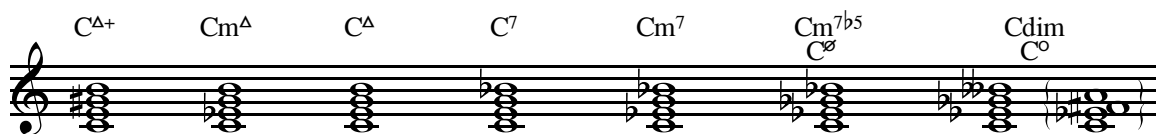
Den tone intervallerne i ovenstående eksempel er opbygget fra kaldes akkordens *grundtone*. De øvrige toner i treklangen kaldes akkordens *terts* - uanset om den er stor eller lille - respektive *kvint*. Opbygningen betegnes 1, 3, 5 således:

Lægger vi yderligere en terts til treklangen, opnår vi en *firklang*. Den firklang der er opbygget ved hjælp af en lille terts der er tillagt en durtreklang, kaldes *dominantseptimakkord*:

Den tone der er lagt til kaldes akkordens *septim*, eftersom afstanden mellem den og grundtonen er en lille septim (betegnes »7«). Udvider vi de fire treklange med yderligere en terts (stor og lille) får vi således følgende syv mulige firklange:

Dur- og moltreklange sammen med dominantseptimakkorden udgør det grundlæggende akkordmateriale i nutidig populærmusik, viser og rytmiske stilarter.

1.3 Akkord betegnelser

For at navngive forskellige akkorder anvendes becifrings-symboler. Becifringsterminologien er vokset frem som et praktisk fungerende system inden for jazz og underholdningsmusik. Systemet er i visse henseender inkonsekvent, idet man ofte ser én og samme akkord navngivet på flere forskellige måder, og ingen af dem kan påberåbe sig at være den eneste rigtige. En moltreklang tilføjet en lille septim kan man således se navngivet på f.eks følgende forskellige måder: Cm⁷, C-⁷, Cmi⁷, Cmin⁷ etc.

1.4 Akkordnotation

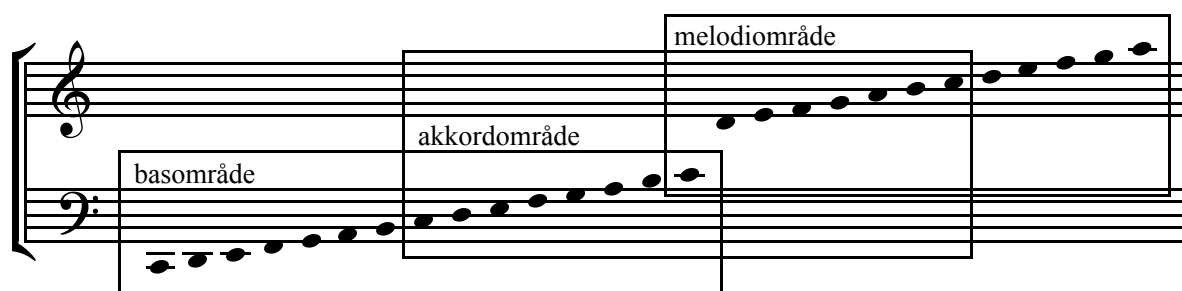
Skal en akkord noteres som becifrings-symbol, skriver man grundtonens konkrete tonenavn med et stort bogstav, og de øvrige toners intervalforhold til grundtonen udtrykkes ved hjælp af arabiske cifre (7,⁹ etc.), der hægtes efter bogstavet.

1.5 Særskilt notation af bastonen

Hvis det ikke er akkordens grundtone der ligger i bassen, kan dette noteres ved hjælp af en skråstreg med akkordtegnet noteret over og bastonen under stregen. Tegnet C/e angiver således en C-dur akkord med tonen e i bassen.

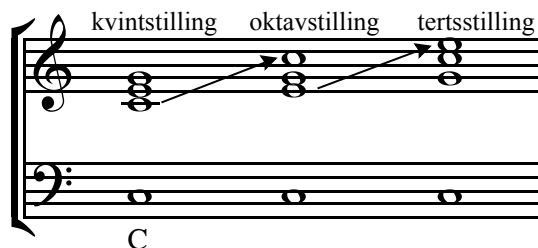
1.6 Akkordplacering

Det er vigtigt at spille akkorderne i et område hvor de klinger godt. Følgende opstilling kan bruges som en vejledning, men husk at det altid er øret der afgører:

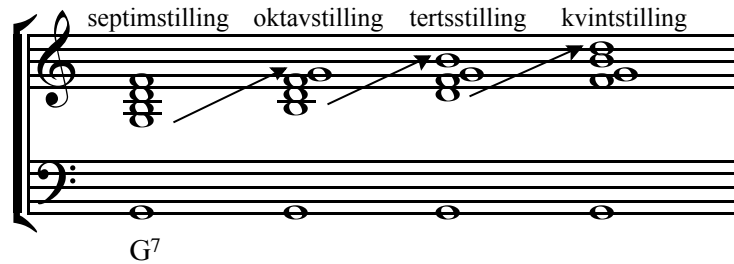

1.7 Akkordstillinger

Akkorderne må ofte lægges om for at tilpasses melodistemmen. En treklang kan lægges i tre forskellige stillinger: I **oktavstilling** hvor grundtonen både ligger i bassen og i overstemmen, i **tertsstilling** hvor grundtonen ligger i bassen og tertsen er overstemme og endelig, i **kvintstilling** med grundtonen i bassen og kvinten i overstemmen:

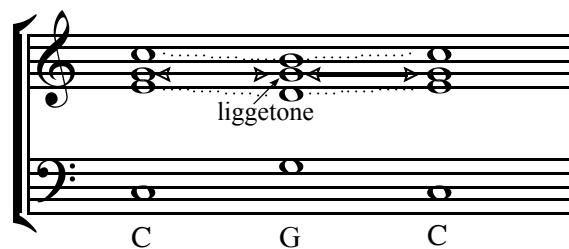

På tilsvarende måde opnår firklangen, gennem omflytning af akkordtonerne - uden at ændre bastonen - fire forskellige stillinger:

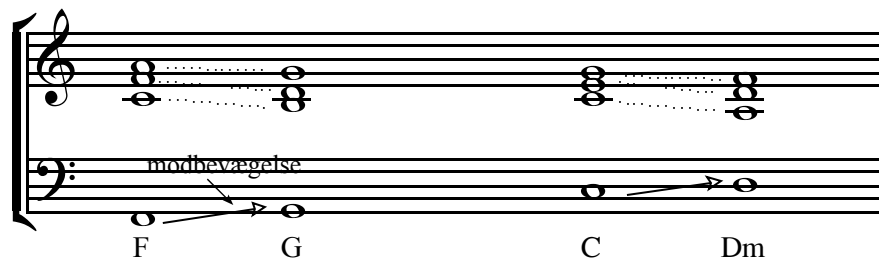

1.8 Stemmeføringsprincipper

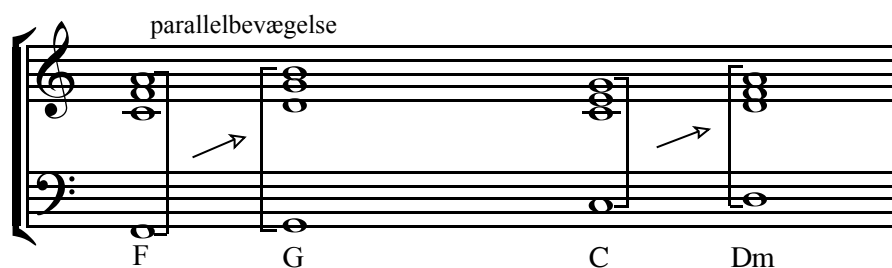
Stemmeføring med mindst mulig bevægelse i mellemstemmerne ved akkordskifte, er princippet om at mellemstemmerne fortrinsvis bevæger sig trinvis, bliver liggende på samme tone eller undtagelsesvis bevæger sig i mindre spring (terts, kvart):

Modbevægelse er når en eller flere stemmer bevæger sig i modsat retning af de øvrige:

Parallelbevægelse er når stemmerne bevæger sig med samme intervaller i samme retning:

Ledetonestemmeføring er princippet om at udnytte den særlige bevægelsesvilje som ligger i ledetonerne. Dur skalaen indeholder to ledetoner. Skalaens syvende tone har en stærkt opadstræbende bevægelsesvilje til skalaens ottende tone - grundtonen. På samme måde kan skalaens fjerde trin have en nedadrettet ledetonevirkning til skalaens tredje tone - tertsen:

Dominantseptimakkorden indeholder begge spændingsfyldte ledetoner, som kræver opløsning:

I nogle tilfælde kan én af ledetonerne i dominant septimakkorden opløses frit - f.eks for at opnå at begge akkorder i opløsningen bliver fuldstændige:

1.9 Akkordmønstre

Der findes utallige måder at kombinere akkorder på og utallige muligheder for akkordfølger. Her følger nogle typiske mønstre der ofte anvendes:

Den klassiske kadence i dur og mol: T = tonika, S = subdominant, D = dominant

Eksempler på anvendelse af kadencemønstre er »Stakkels blå mandag« og »Stop den lille kænguru« (Dansk Sang nr. 375 og 437).

Jazz kadencen: I = første trins septimakkord II = andet trins septimakkord V = femte trins septimakkord

Dm^7 G^9 C^Δ C^6
 II V I I^6
 T S^6 D^9
 I VI V

Eksempler på anvendelse af jazzkadencen er »Livstræet« og »Vågne op og gå i skole« (Dansk Sang nr. 356 og 365).

Vamp: T = tonika Sp = subdominantparallel D = dominant T = tonikaparallel

C Am Dm G^7
 I VI II V
 T Sp D Tp
 I VI V II

Eksempler på anvendelse af vamp er »Dejlig er jorden« og »Elefantens vuggevise« (Dansk Sang nr. 222 og 47).

Øv disse akkordmønstre, og bliv fortrolig med dem i alle tonearter (dur og mol). Husk at dominanten (= V trin) er en durakkord i moltonearter, og at parallel akkorderne i mol tonearter er dur akkorder. II trins akkorden i mol tonearter er en formindsket akkord (jf. mol skalaen). Jazz kadencen i mol ser således ud (eksemplet er i tonearten C mol):

$Dm^{7(b5)}$ G^{7b9} Cm^6
 II V^{b9} I^6

Arrangement

1.1 At spille melodi med akkorder (klaversats)

Begynd med at udforme en basstemme efter melodien akkorder. Basstemmen må sandsynligvis ændres et antal gange efterhånden som arbejdet skrider frem. En sådan to-stemmig sats (melodi og bas) fungerer ofte ganske godt, men kan klinge lidt »tyndt«, særligt de steder hvor akkordernes tertser mangler:

Dm Dm Gm Dm

Vem kan seg - la

5 Gm Dm Gm⁶ A⁷ Dm

Ved at lægge tertser til i de akkorder hvor de mangler i melodien og/eller basstemmen, kan man med et minimum af toner få en sats til at klinge fyldigt. Indeholder en akkord desforuden septim eller andre udvidelser, læg da også disse til under melodistemmen:

Dm Dm Gm Dm

5 Gm Dm Gm⁶ A⁷ Dm

I det omfang man synes det behøves (det personlige øre afgør), kan man fylde ud med grundtoner og kvinter. Hvis man samtidig udnytter nogle af de tidligere nævnte principper omkring stemmeføring - parallelbevægelse med enten melodi eller basstemme, trin- eller springvis modbevægelse, gennemgangstoner og forudhold - kan man få en særdeles velklingende sats ud af sine anstrengelser:

Bemærk at satsseksemplet ofte gør brug af akkordtertsene i bassen, at melodien er ændret et enkelt sted, og at der er tilføjet nye harmonier. Betragt nodebilledet som et forlæg, *ikke* som et diktat, og vær kreativ.

1.2 Fristemmig sats

For akkordinstrumenter som f.eks. klaver eller guitar kan stemmeføringen udføres friere, eftersom der ikke er noget krav til gennemføring af et bestemt antal stemmer - modsat f.eks. korsats. I fristemmig sats kan man f.eks. anvende fire toner i en akkord, mens en anden akkord blot udnytter to toner. Det vigtigste er at man har øret med, og forholder sig kritisk m.h.t. balancen i satsen.

2.1 Akkompagnement

Et akkompagnement fungerer som en rytmisk/harmonisk enhed der ledsager, kontrasterer og måske udfordrer melodien. Derfor bør man udforme akkompagnementet således, at det i sig selv lyder godt når det spilles uden melodistemmen. Et akkompagnement består oftest af en *basstemme* og fra to til fire *akkompagnementsstemmer*:

En firestemmig akkordbaggrund (se nedenstående eksempel) kan danne grundlag for mange forskellige typer af akkompagnement:

Ved at rytmisere en sådan akkordbaggrund kan man skabe et enkelt akkompagnement - f.eks til egen sang - i mange forskellige stilarter:

Tango

Musical notation for Tango accompaniment. The piece is in 2/4 time and features a sequence of chords: C, C, G7, G7, C. The right hand plays a steady eighth-note accompaniment with a rhythmic pattern of eighth notes and quarter notes. The left hand plays a bass line with a similar rhythmic pattern, often using a 'basso continuo' style with a mix of root notes and fifths.

Akkordbaggrunden kan også rytmiseres således, at bassen spilles først og akkompagnementsstemmerne kommer som såkaldte *efterslag*. Denne akkompagnementsstil gør ofte brug af at bassen skifter mellem grundtone og kvint - såkaldt vekselbas:

Vals

Musical notation for Vals accompaniment. The piece is in 3/4 time and features a sequence of chords: C, C, G7, G7, C. The right hand plays a steady eighth-note accompaniment with a rhythmic pattern of eighth notes and quarter notes. The left hand plays a bass line with a similar rhythmic pattern, often using a 'basso continuo' style with a mix of root notes and fifths.

Calypso

Musical notation for Calypso accompaniment. The piece is in 2/4 time and features a sequence of chords: C, C, G7, G7, C. The right hand plays a steady eighth-note accompaniment with a rhythmic pattern of eighth notes and quarter notes. The left hand plays a bass line with a similar rhythmic pattern, often using a 'basso continuo' style with a mix of root notes and fifths.

I akkompagnementsstemmerne anvendes stemmeføring med mindst mulig bevægelse og ledetonestemmeføring. Dette er ikke en regel der absolut altid skal følges. Det kan blive nødvendigt at skifte akkordleje, men lad i så fald melodien diktere hvor dette kan ske (nyt melodiasnit eller ved fraseslutning).

Ved at bryde en akkordbaggrund således at to af akkompagnementstemmerne spilles samtidigt, opnås en virkning af vuggende bevægelse i akkompagnementet:

Ved at bryde akkompagnementsbaggrunden (spille de enkelte akkordtoner efter hinanden) opnås en anden meget almindelig akkompagnementsfigur. Den enkleste form er at bryde akkorden fra bastonen og op i et leje der klinger godt:

Musical notation for broken chord accompaniment. The piece is in 3/4 time and features a sequence of chords: F, Gm, C7, F. The right hand plays a steady eighth-note accompaniment with a rhythmic pattern of eighth notes and quarter notes. The left hand plays a bass line with a similar rhythmic pattern, often using a 'basso continuo' style with a mix of root notes and fifths.

Meget benyttet i præklassikken og den tidlige wienerklassik er en akkompagnementsfigur kaldet *albertibas* (opkaldt efter den italienske komponist Domenico Alberti). Albertibas er akkompagnementsfigurer bestående af stereotypt brudte akkorder:

Albertibassen bygger i ovenstående eks. på en trestemmig akkordbaggrund - således:

Basstemmen udformes ofte med små bevægelser, for at akkompagnementsfiguren skal virke roligere og blive lettere at spille. Læg mærke til at akkordbrydningerne hele tiden har en kernetone de konstant vender tilbage til. Ind i mellem påvirker melodien valget af toner i mellemstemmerne. Hvis f.eks. kvinten ligger i melodien, udnyttes tertsen (eller septimen) i mellemstemmen og omvendt.

Dette er blot nogle få - dog betydningsfulde - typer af akkompagnementsfigurer man kan lade sig inspirere af. Der findes et utal af muligheder, så det er svært - og ville også være u hensigtsmæssigt - at opstille retningslinier i stiliseret form. Brug fantasien, vær kreativ - og husk: »Lyder det godt så virker det!«

Øvelser

3.1 Treklange i kvintsammenhæng

Spil nedenstående øvelse idet du skifter med højre og venstre hånd. Fingersætningen er for venstre hånd - nedefra og op - 5,3,1 for samtlige akkorder. Fingersætningen er for højre hånd - nedefra og op - 1,3,5 for samtlige akkorder. Spil samme øvelse (samme fingersætninger) med molakkorder. Stræb efter at opnå hurtighed og automatik i genkendelsen af akkorderne:

etc.fortsæt kvinter rundt

3.2 Formindskede og forstørrede treklange

Spil disse øvelser på samme måde som øvelse 3.1, idet venstre og højre hånd skifter. Fingersætningerne er de samme som for dur- og mol akkorderne. For nogle kan det være lettere at anvende alternativ fingersætning for de formindskede akkorder. Venstre hånd - nedefra og op - 4,2,1. Højre hånd - nedefra og op - 1,2,4:

etc.fortsæt kvinter rundt

etc.fortsæt kvinter rundt

FINGERSÆTNINGERNE DER ER ANGIVET I DE FØLGENDE ØVELSER ER GENERELT GÆLDENDE FOR AKKORDER I ALLE TONEARTER.

3.3 »Harpespil« i kadencemønstret

Øvelse i brudte akkorder. Øvelsen spilles i den klassiske kadence (T-S-D-T). Både dur kadencen og mol kadencen (husk at i mol tonearter er Subdominanten en mol akkord, mens Dominanten er en durakkord). Øvelsen spilles idet højre og venstre hånd skifter. Samme fingersætning som i akkord øvelserne (afsnit 3.1). Hver akkord i kadencen (T-S-D-T) spilles begyndende med venstre hånd og sluttende med højre. Brug pedalen, og »rens ud« for hvert akkordskift. Øv langsomt, og sæt gradvist tempoet op. Det er vigtigt at man kommer godt »ind i« klaveret, og at man »mærker« hver finger. Transponér øvelsen til alle mol og dur tonearter:

3.4 Omvendingsøvelse

Spil omvendinger i højre hånd over den klassiske kadence (T-S-D-T) både i dur og mol. Øv langsomt. Strøb efter hurtighed og automatik i genkendelsen af de enkelte omvendinger. Husk at transponere:

3.5 Kadenceøvelse gående ud fra alle omvendinger af akkorderne

Følgende øvelse er tilrettelagt ud fra princippet om ledetonestemmeføring og mindst mulig bevægelse i mellemstemmerne ved akkordskift. Grundlaget er den klassiske kadence med fire stemmer (treklange med grundtonefordobling). Spil øvelsen i alle dur og mol tonearter :

Jazz kadencen med fire stemmer (ingen fordoblinger). Bemærk at femte trins akkorden er udvidet med nonen, og at akkorden på første trin gradvist »lægger sig til hvile« som en durakkord med tilføjet sekst. Nonen kan med fordel sænkes en halv tone for at opnå endnu en ledetonevirkning til i første trins akkordens kvint. Transponér:

3.6 Øvelsesakkordgange

Her følger tre forskellige konstruerede akkordgange der består af stadige transponeringer af jazz kadencens II-V-I vendinger. De harmoniske vendinger transponeres i løbet af én øvelsesakkordgang gennem samtlige tonearter, således at hver toneart kun kommer én gang. De første to akkordgange transponerer efter et fast mønster (lille sekund ned for den første, og ren kvart op for den anden), den sidste er vilkårlig, og tilstræber 8 forskellige relationer mellem tilstødende kadence vendinger. Akkordgangene kan ligeledes bruges i forhold til den klassiske kadence, hvilket så vil kræve at II-V-I vendingen udskiftes med S-D-T. Det vil være nødvendigt at gøre brug af akkordomvendingerne, idet man i løbet af transponeringerne vil nå til lejer, der enten ligger for dybt eller for højt til at akkorderne vil være velklingene, hvis man hele tiden anvender dem i samme stilling. Hver sekvens (II-V-I) afvikles over to takter af 4 grundslag:

Akkordgang 1. Transponerer lille sekund ned.

Dm ⁷	G ⁷	C	C [#] m ⁷	F [#] 7	H	Cm ⁷	F ⁷	B ^b
Hm ⁷	E ⁷	A	B ^b m ⁷	E ^b 7	A ^b	Am ⁷	D ⁷	G
A ^b m ⁷	D ^b 7	G ^b	Gm ⁷	C ⁷	F	F [#] m ⁷	H ⁷	E
Fm ⁷	B ^b 7	E ^b	Em ⁷	A ⁷	D	E ^b m ⁷	A ^b 7	D ^b

Akkordgang 2. Transponerer ren kvart op (= ren kvint ned)

Dm ⁷	G ⁷	C	Gm ⁷	C ⁷	F	Cm ⁷	F ⁷	B ^b
Fm ⁷	B ^b 7	E ^b	B ^b m ⁷	E ^b 7	A ^b	E ^b m ⁷	A ^b 7	D ^b
A ^b m ⁷	D ^b 7	G ^b	C [#] m ⁷	F [#] 7	H	F [#] m ⁷	H ⁷	E
Hm ⁷	E ⁷	A	Em ⁷	A ⁷	D	Am ⁷	D ⁷	G

Akkordgang 3. Transponerer vilkårligt

Dm ⁷	G ⁷	C	B ^b m ⁷	E ^b 7	A ^b	Hm ⁷	E ⁷	A
E ^b m ⁷	A ^b 7	D ^b	F [#] m ⁷	H ⁷	E	Fm ⁷	B ^b 7	E ^b
Gm ⁷	C ⁷	F	Cm ⁷	F ⁷	B ^b	Em ⁷	A ⁷	D
C [#] m ⁷	F [#] 7	H	Am ⁷	D ⁷	G	A ^b m ⁷	D ^b 7	G ^b

Satsudarbejdelse

4.1 Forslag til en arbejdsgang

Vælg en sang - derefter:

1. Syng og spil melodien (lær den godt at kende)
2. Lav harpe og omvendingsøvelser af alle sangens akkorder (jf. afsnit ?? og ??)
3. Udform et akkompagnement:
 - a) Lav en akkordbaggrund (jf. afsnit ??)
 - b) tilrettelæg akkordernes beliggenhed (jf. afsnit ?? om akkordernes stilling). Skriv evt. et lille bogstav over becifringstegnet der angiver akkordens øverste tone.
 - c) Hvis akkordbaggrunden skal rytmiseres, vælg da et rytmemønster - en strum (se afsnittet »Rytmeakkompagnementsfigurer« side ??). Rytmemønstret kan evt. nedskrives.
4. Spil akkompagnementet og syng til. Hvis det er muligt, eksperimentér da allerede her med en lidt friere basgang.
5. Lav en **fristemmig** sats (se afsnit ?? side) hvor melodien ligger øverst. Satsen kan med fordel nedskrives. Er der tale om en rytmisk stilart (rock, beat, latin), kan det samlede rytmemønster oftest kun spilles på de steder, hvor melodien levner plads og tid til det (se eksemplet "Brev til en veninde" herunder).

Brev til en veninde

Anne linnet

Arr. Astrid Elbæk

The musical score is presented in two systems. Each system contains three staves: a treble clef staff for the melody, a middle clef staff for guitar accompaniment, and a bass clef staff for the bass line. The first system covers measures 1 through 3, and the second system covers measures 4 through 6. A downward-pointing arrow is positioned above the first staff of each system. The score concludes with a double bar line at the end of the second system.

Rytmeakkompagne- mentsfigurer

Rock

Half time
(to slag)

Musical notation for Rock Half time (to slag) in 4/4 time. The first measure contains a whole note chord with a slash through it. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Full time
(fire slag)

Musical notation for Rock Full time (fire slag) in 4/4 time. The first measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Reggae

Musical notation for Reggae in 4/4 time. The first measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Latin

Bossa

Musical notation for Latin Bossa in 4/4 time. The first measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Calypso

Musical notation for Latin Calypso in 4/4 time. The first measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Samba

Musical notation for Latin Samba in 4/4 time. The first measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Swing

Musical notation for Swing in 4/4 time. The first measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Jazz vals

8 fornemmelse

Musical notation for Jazz vals in 3/4 time. The first measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The second measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The third measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord. The fourth measure contains a quarter note chord, a quarter rest, and a quarter note chord.

Beat

